

KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY

LIST BISKUPŮM KATOLICKÉ CÍRKVE O SPOLUPRÁCI MUŽŮ A ŽEN V CÍRKVI A VE SVĚTĚ

VYDALA ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE
PRAHA 2004
(PRO VNITŘNÍ POTŘEBU)

ÚVOD

1. Církev, která ví, co je lidské, se stále zajímá o vše, co se týká života mužů i žen. V poslední době se hodně uvažovalo o důstojnosti ženy, o jejích právech a povinnostech v různých oblastech občanské a církevní společnosti. Církev přispěla k hlubšímu porozumění tomuto základnímu tématu především učením Jana Pavla II.,¹ a dnes cítí výzvu oslovit některé myšlenkové proudy, které jsou často v rozporu s pravým posláním ženy.

Tento dokument chce po krátkém představení a kritickém zhodnocení některých současných antropologických koncepcí nabídnout úvahy inspirované doktrinárními prvky biblického pohledu na lidskou osobu, které nelze opomenout pro zachování identity lidské osoby, jež jsou předpokladem pro správné pochopení aktivní spolupráce mužů a žen v církvi a ve světě, při uznání jejich rozdílnosti. Tyto úvahy chtějí být výchozím bodem na cestě k dalšímu hledání uvnitř církve a podnětem pro dialog se všemi muži a ženami dobré vůle, v upřímném hledání pravdy a ve společném úsilí rozvíjet stále opravdovější vztahy.

I. PROBLEMATIKA

2. V posledních letech se v přístupu k ženské otázce vymezily nové tendence. První tendence silně zdůrazňuje stav podřízenosti ženy ve snaze vyvolat spor. Žena, aby byla sama sebou, se stává soupeřkou muže. Na zneužití moci odpovídá strategií hledání moci. To vede k soupeření mezi pohlavími, kde identita a úloha jednoho je zdůraz-

¹ Srov. JAN PAVEL II. Apoštolská adhortace o úkolech křesťanské rodiny v současném světě *Familiaris consortio*, 81–191. Praha : Zvon, 1992; Apoštolský list o důstojnosti a povolání ženy *Mulieris dignitatem*. Praha : Zvon, 1992; *Dopis rodinám*. Praha : Sekretariát České biskupské konference, 1994; *Dopis ženám* (29. června 1995). In: AAS 87 (1995), 803 – 812; Katecheze o lidské lásce (1979 – 1984). In: Insegnamenti II (1979) – VII (1984); KONGREGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU. *Výchovné směrnice o lidské lásce. Lineamenta o sexuální výchově* (1.11.1983). In: Ench. Vat. 9,420–456; PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU. *Lidská sexualita: pravda a význam. Výchovné směrnice v rodině* (8. prosince 1995). In: Ench. Vat. 14, 2008–2077.

ňována na úkor druhého. To má na lidskou osobu škodlivý vliv, který se bezprostředně a s neblahými následky projevuje ve struktuře rodiny.

Druhá tendence se objevuje jako důsledek té první. Ve snaze zabránit dominantnímu postavení jednoho nebo druhého pohlaví směřuje tato tendence ke smazávání jejich rozdílností, které jsou považovány pouze za výsledek historicko-kulturní podmíněnosti. Na této rovině je tělesná odlišnost, nazývaná *pohlaví*, minimalizována, zatímco rozměr úzce kulturní, nazývaný *gender*, je zdůrazněn a považován za primární. Zastírání rozdílnosti nebo duality pohlaví má ohromné důsledky na různých úrovních. Tato antropologie, která zamýšlela hájit úsilí o rovnost ženy a její osvobození od biologického determinismu, ve skutečnosti inspirovala ideologie, které podporují např. zpochybnění rodiny s její přirozenou strukturou dvou rodičů, tedy otce a matky, zrovnoprávnění homosexuality s heterosexuální a nový model polymorfni sexuality.

3. Bezprostřední příčiny výše jmenované tendence se nacházejí v kontextu úvah o úloze ženy, ale její hlubší motivaci je třeba hledat v lidské snaze osvobodit se od vlastních biologických podmíněností.² Z tohoto antropologického hlediska by v sobě lidská přirozenost neměla charakteristiky, které by jí náležely absolutním způsobem: každá osoba od chvíle, kdy by byla svobodná od každého předurčení spojeného s jejím tělesným založením, by se mohla nebo by se měla zformovat podle svého přání.

Tato tendence má mnoho důsledků. Především posiluje myšlenku, že osvobození ženy s sebou nese kritiku Písma svatého, které podává patriarchální pojetí Boha podporované bytostně mužskou kulturou. Na druhé straně by se skutečnost, že Boží Syn na sebe vzal lidskou přirozenost v její mužské podobě, zdála nedůležitá a nesměrodatná.

² O souhrnné otázce týkající se *gender* srov. také PAPEŽSKÁ RADA PRO RODINU. *Rodina, manželství a „skutečná jednota“* (26. července 2000), 8. Příloha *L'Ossevatore Romano* (22. listopadu 2000), 4.

4. Tváří v tvář těmto myšlenkovým proudům hovoří církve, osvěcena vírou v Ježíše Krista, o *aktivní spolupráci* mezi mužem a ženou založené na poznání jejich rozdílnosti.

Pro lepší pochopení základu, smyslu a důsledků této odpovědi je užitečné se vrátit, byť pouze krátce, k Písmu svatému, bohatému na lidskou moudrost, v níž se postupně tato odpověď projevovала díky Božímu zásahu ve prospěch lidstva.³

II. ZÁKLADNÍ ÚDAJE BIBLICKÉ ANTROPOLOGIE

5. První sérií biblických textů určených k analýze jsou první tři kapitoly knihy Geneze. Ty nás přivádějí „do rámce biblického ‚počátku‘. V této souvislosti je zjevena pravda o člověku jako ‚obrazu a podobě Boha‘ neměnným základem celé křesťanské antropologie.“⁴

V prvním úryvku (Gn 1,1–2,4) se popisuje stvořitelická moc Božího slova, které působí rozlišení v původním chaosu. Sdružují se světlo a tma, moře a souš, den a noc, byliny a stromy, ryby a ptáci, všichni „podle svých druhů“. Rodí se uspořádaný svět, počínaje rozdílnostmi, které však na druhé straně slibují vztahy. Zde je tedy načrtnutý základní obraz, do něhož je umístěno stvoření lidstva. „I řekl Bůh: ‚Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby (...).‘ Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil.“ (Gn 1,26–27) Lidstvo je zde popsáno jako bytí, které se od svého počátku projevuje ve vztahu muže a ženy. Toto podle pohlaví rozdělené lidstvo je výslovně prohlášeno „obrazem Božím“.

³ Srov. JAN PAVEL II. Encyklika o vztazích mezi vírou a rozumem *Fides et ratio*, 21. Praha : Zvon, 1999: „Toto otevření pro tajemství, otevření, kterého se člověku dostávalo ze zjevení, se nakonec pro něho stalo pramenem pravého poznání, jež umožnilo jeho rozumu, aby pronikal do nekonečných prostorů a poznával dosud zcela nečekaným způsobem.“

⁴ JAN PAVEL II. Apoštolský list o důstojnosti a povolání ženy *Mulieris dignitatem*, 6. Praha : Zvon, 1992; srov. SVATÝ IRENEJ. *Adversus haereses*, V, 6,1; V,16,2–3. In: S.Ch. 153, 72–81 a 216–221; SVATÝ ŘEHOŘ NYSSKÝ. *De hominis officio*, 16. In: PG 44, 180; *In Canticum homilia*, 2. In: PG 44, 805–808; SVATÝ AUGUSTIN. *Enarratio in Psalmum*, 4,8. In: CCL 38,17.

6. Druhé vyprávění o stvoření (Gn 2,4–25) potvrzuje jasným způsobem důležitost pohlavní rozdílnosti. Ten, který je jednou utvořen Bohem a postaven do zahrady, již má obdělávat pro svoji obživu, a který je označen ještě obecným jménem jako *Adam*, prožívá zkušenost osamocení, jež přítomnost zvířat nedokáže ukonejšit. Potřebuje jemu odpovídající pomoc. Termín zde nepopisuje podřazenou úlohu, ale životní pomoc.⁵ Účelem je totiž umožnit, aby *Adamův* život neupadl do sterilního a nakonec smrtelného zabývání se pouze sebou samým. Je nutné, aby vstoupil do vztahu s jiným stvořením, které by bylo na jeho úrovni. Pouze žena, stvořená ze stejného „těla“ a zahalena stejným tajemstvím, dá životu muže budoucnost. To se potvrzuje v ontologické rovině, protože Bůh tím, že stvořil ženu, charakterizuje lidstvo jako vztahovou skutečnost. V tomto setkání se vynořují také slova, která poprvé otevřela ústa člověka výrazem úžasu: „Toto je kost z mých kostí a tělo z mého těla.“ (Gn 2,23)

„Žena,“ napsal Svatý otec v odkazu na tento biblický úryvek, „je ve společném lidství druhé ‚já‘. Od začátku se [muž a žena] objevují jako ‚jednota dvou‘, a to znamená překonání původní osamocení, v které muž nenalezal ‚pomoc‘ podobnou sobě (Gn 2,20). Jde tu jen o ‚pomoc‘ v činnosti, v ‚podmaňování si země‘ (srov. Gn 1,28)? Nepochybně jde o družku života, s kterou se může muž spojit jako s manželkou a stát se s ní ‚jedním tělem‘. Proto ‚opustí svého otce a svou matku‘ (srov. Gn 2,24).“⁶

Životní rozdílnost je směřována do společenství a je žita pokojným způsobem vyjádřeným tématem nahoty: „Oba dva byli nazí, člověk i jeho žena, ale nestyděli se.“ (Gn 2,25) Tak lidské tělo, označené pečeti mužství nebo ženství, „zahrnuje ‚od počátku‘ znak manželství, tedy *schopnost vyjádřit lásku: onu lásku, v níž se člověk-osoba stává darem*, a prostřednictvím tohoto daru uskutečňuje sa-

⁵ Hebrejské slovo *ezer*, přeloženo jako *pomoc*, ukazuje na pomoc, kterou přináší pouze jedna osoba druhé. Výraz s sebou nenese žádnou konotaci podřízenosti nebo zneužití, myslí-li se, že také Bůh je tak řečený *ezer* vůči člověku (srov. Ex 18,4; Ž 9–10,35).

⁶ JAN PAVEL II. Apoštolský list o důstojnosti a povolání ženy *Mulieris dignitatem*, 6. Praha: Zvon, 1992.

motný smysl svého bytí a své existence.“⁷ Svatý otec v komentáři k těmto veršům Geneze pokračuje: „V této svojí zvláštnosti je vyjádřením ducha a je povoláno, v samotném tajemství stvoření, k bytí ve společenství lidí, ‚k obrazu Božímu‘.“⁸

Tento pohled na manželství objasňuje, v jakém smyslu staré vyprávění Geneze chápe, jak je žena ve svém nejhlubším a jedinečném bytí, „pro druhého“ (srov. 1 Kor 11,9): to je tvrzení, které místo odčizení vyjadřuje základní aspekt podobnosti s Nejsvětější Trojicí, jejíž osoby s příchodem Krista zjevují bytí ve společenství lásky, jedna pro druhou. „V ‚jednotě dvou‘ jsou muž a žena od začátku povolání, nejen aby žili ‚vedle sebe‘ nebo ‚spolu‘, nýbrž jsou povolání také k tomu, aby žili navzájem ‚jeden pro druhého‘. (...) Text Gn 2,18–25 poukazuje na to, že manželství je první a do jisté míry základní rozměr tohoto povolání. Celé dějiny člověka na zemi probíhají v rámci tohoto povolání. Na základě zásady, že v meziosobním společenství jeden je tu ‚pro‘ druhého, rozvíjí se a naplňuje v těchto dějinách *integrace* ‚mužských‘ a ‚ženských‘ prvků v Bohem chtěném lidství.“⁹

Pokojná vize, kterou končí druhé vyprávění o stvoření, připomíná ono „velmi dobré“, které uzavírá první vyprávění, stvoření muže a ženy. Zde je srdce původního Božího plánu a nejhlubší pravda muže a ženy tak, jak je Bůh chtěl a jak je stvořil. Tyto původní dispozice Stvořitele, jakkoliv převrácené a zatemněné hříchem, nemohou být nikdy vymazány.

7. Prvotní hřích mění způsob, kterým muž a žena přijímají a žijí Boží slovo a svůj vztah se Stvořitelem. Hned, jak je Bůh postavil do zahrady, dal jim jedno pozitivní přikázání (srov. Gn 2,16) následované zákazem (srov. Gn 2,17), v němž je implicitně potvrzen podstatný rozdíl mezi Bohem a lidmi. Muž a žena, ovlivnění hadem, tuto roz-

⁷ JAN PAVEL II. Katecheze *Člověk-osoba se stává darem ve svobodě lásky* (16. ledna 1980), 1. In: *Insegnamenti* III, 1 (1980), 148.

⁸ JAN PAVEL II. Katecheze *Žádostivost těla pokrývá vztahy mezi mužem a ženou* (23. července 1980), 1. In: *Insegnamenti* III, 2 (1980), 288.

⁹ JAN PAVEL II. Apoštolský list o důstojnosti a povolání ženy *Mulieris dignitatem*, 7. Praha: Zvon, 1992.

dílnost popírají. Následně je překroucen i způsob, jak žít svoji sexuální rozdílnost. Vyprávění Geneze tak stanovuje vztah příčiny a účinku mezi dvěma rozdíly: považuje-li lidstvo Boha za svého nepřítele, samotný vztah mezi mužem a ženou je mravně zkažený. Je-li tento vztah zkažený, je přístup před Boží tvář vystaven riziku ztracení.

Ve slovech, kterými se Bůh obrací na ženu po hříchu, je stručným, ale ne méně působivým způsobem vyjádřen typ vztahů, které se nastolují mezi mužem a ženou: „Budeš dychtit po svém muži, ale on nad tebou bude vládnout.“ (Gn 3,16) Bude to vztah, v němž bude láska ponížena do pouhého hledání sama sebe, do vztahu, který pohrdá láskou, zabíjí ji a nahrazuje ji panováním jednoho pohlaví nad druhým. V dějinách lidstva se skutečně opakují tyto situace, v nichž je otevřeně vyjádřena trojí žádostivost, kterou připomíná svatý Jan, když mluví o žádosti těla, žádosti očí a honosném způsobu života (srov. 1 Jan 2,16). V této tragické situaci jsou ztraceny rovnost, úcta a láska, které podle původního Božího plánu vyžaduje vztah mezi mužem a ženou.

8. To, že jsme si prošli tyto základní texty, nám dovolí znovu potvrdit některé hlavní údaje biblické antropologie.

Nejprve je třeba zdůraznit osobní charakter lidského bytí: „*Člověk je osoba, a to muž a žena ve stejné míře.* Oba totiž byli stvořeni k obrazu a podobě osobního Boha.“¹⁰ Stejná osobní důstojnost se uskutečňuje jako fyzické, psychologické a ontologické doplnění a umožňuje harmonickou „*unidualitas*“ vztahu, kterou pouze hřích a „struktury hříchu“ vepsané do kultury učinily potenciálně konfliktní. Biblická antropologie naznačuje, že se problémy, které se na rovině veřejné nebo soukromé dotýkají rozdílnosti pohlaví, mají řešit na základě vztahu, nikoliv soutěžení nebo odplaty.

Mimoto je třeba zdůraznit důležitost a smysl rozdílnosti pohlaví jako skutečnosti hluboce vepsané do nitra muže a ženy: „Sexualita charakterizuje muže a ženu nejen na rovině fyzické, ale také na rovině psychologické a duchovní a vtiskuje se do každého jejich výra-

¹⁰ JAN PAVEL II. Apoštolský list o důstojnosti a povolání ženy *Mulieris dignitatem*, 6. Praha: Zvon, 1992.

zu.“¹¹ Nemůže být omezena na pouhý a bezvýznamný biologický fakt, ale je „základní složkou osobnosti, jejího způsobu bytí, projevení se, komunikace s ostatními, citění, vyjadřování a žití lidské lásky.“¹² Tato schopnost milovat, odlesk a obraz Boha Lásky, má své vyjádření v manželském charakteru těla, do něhož je vepsáno mužství a ženství lidské osoby.

Antropologický rozměr sexuality je neoddelitelný od teologického. Lidské stvoření je ve své jednotě duše a těla od začátku určeno vztahem s druhým, který se od něho liší. Tento vztah se ukazuje jako dobrý a porušený zároveň. Je dobrý skrze původní dobrotu prohlášenou Bohem od prvního okamžiku stvoření. Je ale také porušený disharmonií mezi Bohem a lidstvem, která má počátek v hříchu. Tato nedokonalost neodpovídá ani původnímu Božímu plánu ohledně muže a ženy, ani pravdě o vztahu pohlaví. Proto tento dobrý, ale zraněný vztah potřebuje uzdravení.

Jaké mohou být cesty tohoto uzdravení? Vyjdeme-li pouze ze situace poznamenané hříchem, pak nás úvahy a analýzy problémů týkajících se vztahu pohlaví, nutně přivedou zpět k výše naznačeným omylům.

Je proto třeba prolomit tuto logiku hříchu a hledat východisko, které dovolí odstranit ji ze srdce hříšného člověka. Jasný směr v tomto smyslu je dán božským příslibem Spasitele, které zahrnuje „ženu“ a její „símě“ (srov. Gn 3,15). Je to příslib, který dříve než se uskuteční, projde dlouhou přípravou v dějinách.

9. Jedno z prvních vítězství nad zlem je představeno v historii Noeho, muže spravedlivého, který, vedený Bohem, unikl spolu se svou rodinou a zvířaty rozmanitých druhů před povodní (srov. Gn 6–9). Ale naděje spásy se potvrzuje především v Božím vyvolení Abrahama a jeho potomstva (srov. Gn 12,1nn). Bůh tak začíná zjevovat svoji tvář, aby lidstvo díky vyvolenému národu poznalo cestu, jak být podobno Bohu, tedy cestu svatosti, a tudíž cestu změny srdce. Mezi mnoha způsoby, kterými se Bůh podle dlouhé a trpělivé pedagogiky

¹¹ KONGREGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU. *Výchovné směrnice o lidské lásce. Lineamenta o sexuální výchově* (111.11.1983), 4. Ench., Vat. 9, 423.

¹² *Tamtéž.*

zjevuje svému lidu (srov. Žid 1,1), je také opakující se zmínka tématu spojení muže a ženy. Je to paradoxní, vezmeme-li v úvahu drama připomenuté v Genezi a jeho velmi konkrétní opakování v době proroků, jako i směřování svatého a sexuality v náboženstvích národů obklopujících Izraelity. A přesto se tento symbolismus zdá nezbytný pro pochopení způsobu, kterým Bůh miluje svůj národ: Bůh se dává poznat jako ženich, který miluje Izrael, svou nevěstu.

Důvodem toho, že je zde Bůh popisován jako „Bůh žárlivý“ (srov. Ex 20,5; Na 1,2) a Izrael označen jako „cizoložnice“ nebo „nevěstka“ (srov. Oz 2,4–15; Ez 16,15–34), je naděje posílená slovy proroků, která dává vidět nový Jeruzalém jako dokonalou nevěstu: „Jako se mladík žení s pannou, tak se tví synové ožení s tebou. A jako se ženich veselí z nevěsty, tak se tvůj Bůh bude veselit z tebe.“ (Iz 62,5) Znovu utvořena „spravedlností a právem, milosrdenstvím a slitováním“ (Oz 2,21), ta, která se vzdálila, aby hledala život a štěstí ve falešných bozích, se vrátí k Tomu, který bude mluvit k jejímu srdci, „opět odpoví jako za dnů mládí“ (Oz 2,17) a uslyší ho prohlásit: „Tvým manželem je přece ten, jenž tě učinil.“ (Iz 54,5) V podstatě se jedná o stejný údaj, který je potvrzen, když souběžně s tajemstvím díla, které Bůh uskutečňuje prostřednictvím mužské postavy trpícího Služebníka, představuje kniha Izajáš ženskou postavu hory Sijón zkrášlenou nadpřirozeností a svatostí, jež symbolicky představují dar spásy určené Izraeli.

Píseň písní představuje bez pochyby důležitý okamžik, který se opírá o tento způsob zjevení. Ve slovech lidské lásky, které oslavují krásu těla a štěstí vzájemného hledání, je rovněž vyjádřena láska Boha k jeho lidu. Církev se tedy nespletla, když užila stejné výrazy pro vyjádření tajemství svého vztahu s Kristem, a tak neohroženě sjednotila to, co je nejvíce lidské, s tím, co je nejvíce božské.

V celém Starém zákoně se ukazují dějiny spásy, na nichž se zároveň účastní mužský i ženský prvek. Výrazy ženich a nevěsta nebo také smlouva, kterými je charakterizována dynamika spásy, přestože mají evidentní metaforický rozměr, jsou mnohem víc než pouhé metafory. Tento svatební slovník se dotýká samotné přirozenosti vztahu, který Bůh stanovil se svým lidem, i když je tento vztah širší než to, co může být zakoušeno v lidské svatební zkušenosti. Stejně konkrétní

ní podmínky spásy vyjadřují proroctví, jako například Izajášova, když spojují mužskou a ženskou úlohu ve zvěstování a předobrazu díla spásy, kterou Bůh právě dovršuje. Taková spása obrací čtenáře jak k mužské postavě trpícího Služebníka, tak k ženské postavě hory Sijónu. Izajášova proroctví střídají tuto postavu s postavou Božského Služebníka, a to před vyvrcholením na konci knihy, kde je popisováno tajemné vidění Jeruzaléma, který v jediném dni rodí národ (srov. Iz 66,7–14), proroctví nových věcí, které Bůh právě uskutečňuje (srov. Iz 48,6–8).

10. V Novém zákoně nacházejí všechny tyto předobrazy své naplnění. Na jedné straně Maria, jako vyvolená Sijónská dcera, ve svém ženství shrnuje a mění podmínky Izraele/Nevěsty v očekávání dne své spásy. Na druhé straně mužství Syna dovoluje poznat, jak Ježíš přijímá ve své osobě vše, co starozákonní symbolismus použil k vyjádření Boží lásky pro svůj lid, popsané jako lásky ženicha pro svou nevěstu. Postavy Ježíše a Marie, jeho Matky, zajišťují nejen návaznost Nového zákona na Starý, ale přesahují ho, neboť s Ježíšem Kristem se objevuje – jak říká svatý Irenej – „veškerá novost“¹³.

Tento aspekt je zvláště evidentní z evangelia svatého Jana. Na příklad ve scéně svatby v Káně Galilejské je Ježíš pobídnut svou matkou, nazvanou „žena“, aby se postaral o nové víno jako znamení budoucí svatby s lidstvem (srov. Jan 2,1–12). Tato mesiášská svatba se uskuteční na kříži, kde rovněž za přítomnosti matky, označené jako „žena“, vyteče z otevřeného srdce Ukřižovaného krev/víno Nové smlouvy (srov. Jan 19,25–27.34).¹⁴ Není proto nic neobvyklého, když se Jan Křtitel, dotázaný na svou totožnost, představuje jako „přítel ženichův“, který se raduje, když slyší ženichův hlas, a musí se zmenšit pro jeho příchod: „Ženich je ten, kdo má nevěstu; ale přítel ženichův, který je s ním a slyší ho, srdečně se raduje z ženichova

¹³ SVATÝ IRENEJ. *Adversus haereses*, 4, 34, 1. In: SC 100, 846. „Omnem novitatem attulit semetipsum afferens.“

¹⁴ Stará exegetická tradice vidí v Marii v Káně „figura Synagogae“ a „inchoatio Ecclesiae“.

hlasu. A tak je má radost dovršena. On musí růst, já však se menšit.“ (Jan 3,29–30)¹⁵

Ve své apoštolské aktivitě rozvíjí svatý Pavel celý svatební smysl vykoupení a koncipuje křesťanský život jako svatební tajemství. Církvi v Korintě, kterou založil, píše: „Mám vás totiž tak žárlivě rád jako Bůh. Já jsem přece připravil vaše zasnoubení jedinému muži a musím vás představit Kristu jako čistou pannu.“ (2 Kor 11,2)

V listě Efesanům je znovu poukázáno na svatební vztah mezi Kristem a církví a je zde obsáhle prohlouben. V Nové smlouvě je milovanou nevěstou církev a – jak učí Svatý otec v Dopise rodinám – „tato nevěsta, o níž je řeč v listě Efesanům, se zpřítomňuje v každém pokřtěném a je jako osoba, která se dává spatřit svému Ženichovi: ‚Miloval církev a vydal sám sebe za ni... Tím si chtěl církev připravit slavnou, bez poskvrny, vrásky nebo něčeho takového, aby byla svatá a bez vady.‘ (Ef 5,25–27)“¹⁶

Apoštol rozjímá o jednotě muže a ženy, jak je popsána v okamžiku stvoření světa (srov. Gn 2,24), a volá: „Toto tajemství je veliké; mám na mysli vztah Krista a církve.“ (Ef 5,32) Láska muže a ženy žitá v síle křtu se stává svátostí lásky Krista a církve, svědectvím vydaným tajemství věrnosti a jednoty, z něhož se rodí „nová Eva“ a jímž žije církev na zemi v očekávání plnosti věčného zasnoubení.

11. Křesťanství snoubenci, včlenění do velikonočního tajemství a učinění živými znameními lásky Krista a církve, jsou obnoveni ve svém srdci a mohou uniknout vztahům poznamenaným žádostivostí a sklonem vládnout nad druhým, jež uvedla do prvotního manželského páru roztržka s Bohem způsobená hříchem. Dobrota lásky, po níž si lidská zraněná touha zachovala stesk, se jim zjevuje s novými výrazy a možnostmi. V tomto světle připomíná Ježíš, dotazovaný na rozvod (srov. Mt 19,3–9), požadavky smlouvy mezi mužem a ženou,

¹⁵ Čtvrté evangelium zde prohlubuje údaj známý už od synoptiků (srov. Mt 9,15 a par.). O tématu Ježíše Ženicha srov. JAN PAVEL II. *Dopis rodinám*, 18. Praha : Sekretariát České biskupské konference, 1994.

¹⁶ JAN PAVEL II. *Dopis rodinám*, 19. Praha : Sekretariát České biskupské konference, 1994; srov. JAN PAVEL II. Apoštolský list o důstojnosti a povolání ženy *Mulieris dignitatem*, 23–25. Praha : Zvon, 1992.

jak to chtěl Bůh na počátku, tedy před hříchem, který obhajoval následné úpravy Mojžíšova zákona. Tato Ježíšova slova o rozvodu, daleká od tvrdého a nesmlouvavého řádu, jsou zvěstováním „dobré zprávy“ o věrnosti, která je silnější než hřích. V síle vykoupení je možné vítězství věrnosti nad slabostmi, nad zraněními a hříchy manželského páru. V Kristově milosti, která obnovuje jejich srdce, se muž a žena stávají schopnými osvobodit se od hříchu a poznat radost vzájemného sebedarování.

12. „Vy všichni, pokřtění v Krista, oblékli jste se v Krista, (...) už není muž anebo žena,“ píše svatý Pavel Galaťanům (Gal 3,27–28). Apoštol zde nepopírá rozdílnost muže a ženy, o níž na jiném místě mluví jako o tom, co patří do Božího plánu. To, co chce říci, je především toto: soupeření, nepřátelství a násilí, které ničí vztah muže a ženy, jsou v Kristu překonatelné a překonané. V tomto smyslu je lépe než kdy jindy vyjádřena rozdílnost mezi mužem a ženou, kterou ostatně až do konce provází biblické zjevení. V poslední hodině pozemských dějin, když jsou v Janově Zjevení vymezena „nová nebesa“ a „nová země“ (Zj 21,1), je představeno vidění města Jeruzaléma s ženskými rysy, které je „vystrojeno jako nevěsta pro svého ženicha“ (Zj 21,2). Samotné zjevení se uzavírá slovy nevěsty a Ducha, kterými volají Ženicha: „Přijď, Pane Ježíši.“ (Zj 22,20)

Mužství a ženství jsou tak zjeveny jako *ontologicky náležející ke stvoření*, a tudíž určeny *k trvání mimo přítomný čas*, evidentně v proměněné podobě. Tímto způsobem charakterizují lásku, která „nikdy nepřestává“ (1 Kor 13,8), i když pomine časný a pozemský výraz sexuality, patřící životu poznamenanému zrozením a smrtí. Pro tuto formu budoucí existence mužství a ženství je prorockým znamením celibát pro Boží království. Pro ty, kdo ho žijí, předjímá život, který přestože zůstává životem muže a ženy, už nebude omezen dosavadními manželskými vztahy (srov. Mt 22,30). Pro ty, kteří žijí v manželství, se celibát stává znamením a proroctvím naplnění, kterého jejich vztah dojde v setkání tváří v tvář s Bohem.

Muž a žena jsou odlišní od počátku stvoření a zůstávají takovými v samotném srdci věčnosti, jsou včlenění do velikonočního Kristova tajemství, a tudíž už nepocítí svůj rozdíl jako důvod nesváru,

který je nutné překonat popřením nebo vyrovnáním, ale jako možnost spolupráce, kterou je třeba pěstovat se vzájemnou úctou.

III. AKTUÁLNOST ŽENSKÝCH HODNOT V ŽIVOTĚ SPOLEČNOSTI

13. Mezi základní hodnoty spojené s konkrétním životem ženy patří to, co nazýváme „schopnost přijetí druhého“. Ačkoli určitý feministický proud vymáhá nároky ženy „být pro sebe samu“, uchovává si žena hluboké vnímání toho, že to nejlepší v jejím životě je činnost směřovaná k podpoře života, k růstu a k ochraně druhých.

Tato intuice je spojena s fyzickou schopností ženy dávat život. Taková schopnost, ať už žitá nebo potenciální, je skutečností, která hluboce utváří ženskou osobnost. Dovoluje jí velmi rychle dospět, dává jí smysl pro závažnost života a odpovědnosti s ním spojené. Rozvíjí v ní smysl a úctu ke konkrétnímu, které je v protikladu k abstrakcím, často smrtelným pro existenci jedinců a společnosti. Nakonec je to žena, která i v nejvíce beznadějných situacích – a historie je toho dokladem – má jedinečnou schopnost vytrvat v protivenstvích, umožnit život i v extrémních situacích, uchovat spojení s budoucností a se slzami připomínat cenu každého lidského života.

I když je mateřství klíčovým prvkem ženské identity, neopravňuje nás to k tomu, uvažovat o ženě pouze z hlediska biologického plození. V tomto smyslu může docházet k vážnému pokřivení pohledu na ženu, když je vyzdvihována biologická plodnost v čistě kvantitativním smyslu, což je často doprovázeno nebezpečným opovrhováním ženou. Velký význam má v tomto ohledu skutečnost křesťanského povolání k panenství, které je odvážné vzhledem ke starozákonní tradici i k nárokům mnoha lidských společností¹⁷ a radikálně kritizuje každou snahu přiřadit ženám pouze biologický úděl. Jako panenství přijímá od fyzického mateřství skutečnost, že neexistuje jiné křesťanské povolání než v konkrétním darování se druhému, tak fy-

¹⁷ Srov. JAN PAVEL II. Apoštolská adhortace o úkolech křesťanské rodiny v současném světě *Familiaris consortio*, 16. Praha : Zvon, 1992.

zické mateřství přijímá od panenství jeho bytostně duchovní rozměr: nestačí dát pouze fyzický život, aby se mohl opravdu narodit druhý člověk. To znamená, že mateřství může najít možnosti k plné realizaci i tam, kde není fyzické plození.¹⁸

V této perspektivě chápeme jako nezastupitelný úkol ženy ve všech oblastech života rodiny a společnosti, které se dotýkají mezilidských vztahů a péče o druhého. Zde se velmi jasně projevuje to, co Jan Pavel II. nazval *ženským géníem*.¹⁹ To znamená především, aby ženy byly aktivně a významně přítomné v rodině, která je „společnost prvního řádu, a v určitém smyslu společnost ‚suverénní‘“²⁰, protože především zde se formuje tvář lidství a členové rodiny zde získávají základní poučení. Učí se milovat natolik, nakolik jsou milováni bez podmínek, učí se úctě ke každé další osobě natolik, nakolik jsou sami v úctě, učí se poznávat Boží tvář natolik, nakolik jim ji nejdříve ukáže otec a matka, když projevují pozornost ke svému potomstvu. Kdekoliv chybí tyto základní zkušenosti, společnost jako celek trpí násilím a plodí svým způsobem další násilí. To rovněž znamená, že ženy mají být přítomné ve světě práce a organizace společnosti a mít přístup na místa vyžadující zodpovědnost, kde jim bude umožněno ovlivňovat politiku národů a podporovat nová řešení ekonomických a sociálních problémů.

S ohledem na to ovšem nesmíme zapomínat, že vztah mezi oběma aktivitami – rodinou a prací – je pro ženy zcela rozdílný než pro muže. Výzvou současné doby je umožnit soulad organizace práce a pracovních zákonů s posláním ženy uprostřed rodiny. Problém není pouze právní, ekonomický a organizační; je to především otázka mentality, kultury a úcty. To totiž vyžaduje skutečně spravedlivé ocenění práce vykonávané ženou v rodině. Potom by ženy, které si to svobodně přejí, mohly věnovat všechnen svůj čas práci v domácnosti, aniž by byly ve společnosti v opovržení a finančně poškozovány, za-

¹⁸ *Tamtéž*, 41. KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY. Instrukce o respektování rodícího se lidského života a o důstojnosti plození, II, 8. Šlapanice : Sdružení pro ochranu života nenarozených, 1996.

¹⁹ Srov. JAN PAVEL II. *Dopis ženám*, 9–10. In: AAS 87 (1995), 809–910.

²⁰ JAN PAVEL II. *Dopis rodinám*, 17. Praha : Sekretariát České biskupské konference, 1994.

tímco jiné, které si přejí angažovat se také v jiné práci, by ji mohly vykonávat v upravené pracovní době, aniž by musely volit mezi zanedbáváním rodinného života nebo nepřetržitým stresem, což má negativní důsledky jak pro osobní vyrovnanost ženy, tak pro rodinnou harmonii. Jak napsal Jan Pavel II., „bude to společnosti jen ke cti, umožní-li matce, aby se věnovala péči o děti a výchově podle jejich věkových potřeb; ovšemže tak, aby nebyla omezována její svoboda, aby netrpěla psychologickou ani praktickou diskriminací a necítila se ve srovnání s jinými ženami ponížena.“²¹

14. Je ovšem vhodné uvědomit si, že zmíněné ženské hodnoty jsou především hodnoty lidské: lidská situace, jak muže, tak ženy, stvořených k obrazu Božímu, je jedna a nerozdělitelná. Pouze proto, že ženy jsou bezprostředněji v souladu s těmito hodnotami, mohou být jejich připomínkou a přednostním znamením. Nakonec ale každá lidská bytost, muž nebo žena, je určena k tomu, být „pro druhého“. V tomto smyslu to, co se nazývá „ženskost“, je víc než prostý znak ženského pohlaví. Je to označení bytostně lidské schopnosti žít pro druhého a díky druhému.

Podpora ženy ve společnosti proto musí být chápána a zamýšlena jako zlidštění společnosti, uskutečňované skrze hodnoty, znovuobjevené díky ženám. Každá tendence založená na boji pohlaví, je pouhou iluzí a nebezpečím: skončila by v odloučení a soupeření mezi muži a ženami a podnítila by egocentrismus živý falešným pojetím svobody.

Aniž by odsuzovaly zlepšování ženských práv ve společnosti a v rodině, chtějí tyto poznámky opravit tendenci, která považuje muže za nepřátele, jež je třeba porazit. Vztah muže a ženy nemůže najít správný výraz v nedůvěřivé a obranné opozici. Je třeba, aby byl tento vztah prožívaný v pokoji a ve štěstí sdílené lásky.

Na konkrétnější rovině, má-li sociální politika – v oblastech výchovy, práce, rodiny, přístupu ke službám a občanské účasti – na jedné straně bojovat proti nespravedlivé diskriminaci pohlaví, musí na

²¹ JAN PAVEL II. Encyklika o lidské práci *Laborem exercens*, 19. Praha : Zvon, 1991.

druhé straně umět naslouchat touhám lidí a rozpoznávat jejich potřeby. Obrana a podpora stejné důstojnosti a společných osobních hodnot obou pohlaví musí být v souladu s pozorným rozpoznáváním odlišností a vzájemného obohacování tam, kde je to třeba pro uskutečňování vlastního lidství, ať mužského nebo ženského.

IV. AKTUÁLNOST ŽENSKÝCH HODNOT V ŽIVOTĚ CÍRKVE

15. Co se týče církve, je žena jako znamení víc než kdy jindy ústřední postavou, která vydává své bohatství. To vyplývá z identity samotné církve, kterou dostala od Boha a přijala ve víře. Tuto „mystickou“, hlubokou a podstatnou identitu je třeba mít na paměti při úvahách o náležitých úlohách muže a ženy v církvi.

Od prvních křesťanských generací se církev považovala za společenství zrozené Kristem a spojené s ním vztahem lásky, jejímž nejlepším vyjádřením je svatební smlouva. Z toho vyplývá, že prvním úkolem církve je zůstat v přítomnosti tohoto tajemství Boží lásky, zjevené v Ježíši Kristu, kontempletovat ho a slavít ho. V tomto ohledu představuje postava Panny Marie v církvi základní vztahový bod. Pomocí metafory by se mohlo říci, že Panna Maria dává církvi zrcadlo, v němž je církev pozvána poznat svou identitu jako stav srdce, postojů a činů, které od ní Bůh očekává.

Mariina existence je výzvou pro církev, aby zakořenila své bytí v naslouchání Božímu slovu a v jeho přijetí, protože víra není toliko hledání Boha ze strany člověka, ale především poznáním člověka, že Bůh k němu přichází, navštěvuje ho a mluví k němu. Tato víra, pro níž „nic není nemožného“ (srov. Gn 18,14; Lk 1,37), žije a prohlubuje se v pokorné a milující poslušnosti, s níž církev umí říci Otcí: „Ať se mi stane podle tvého slova.“ (Lk 1,38) Víra neustále odkazuje na Ježíše – „Udělejte všechno, co vám řekne.“ (Jan 2,5) – a provází ho na jeho cestě až pod kříž. Maria v hodině nejhlubší temnoty vytrvá odvážně ve věrnosti s jedinou jistotou důvěry v Boží slovo.

Církev se stále od Panny Marie učí důvěrnému vztahu s Kristem. Maria, která ve svých rukách chovala malé betlémské dítě, nás učí poznávat nekonečnou Boží pokoru. Ona, která ve své náručí přijala

Ježíšovo umučené tělo sňaté z kříže, ukazuje církvi, jak má přijímat všechna těla znetvořená v tomto světě násilím a hříchem. Od Panny Marie se církev učí smyslu moci lásky, jak ji Bůh vysvětluje a zjevuje v samotném životě milovaného Syna: „Rozptýlil ty, kdo v srdci smýšlejí pyšně (...) a ponížené povýšil.“ (Lk 1,51–52) Od Panny Marie přijímají i učedníci smysl a potěšení z chvály za dílo Božích rukou: „Učinil mi veliké věci ten, který je mocný.“ (Lk 1,49) Učedníci se učí, že jsou ve světě, aby uchovali památku těchto „velkých věcí“ a aby bděli v očekávání dne Páně.

16. Dívat se na Pannu Marii a napodobovat ji neznamena, že by církev měla převzít pasivitu, inspirovanou zastaralým pojetím žensství. Ani to neodsuzuje církev k nebezpečné zranitelnosti ve světě, kde jde především o panování a o moc. Kristova cesta ve skutečnosti není cestou panování (srov. Flp 2,6), ani cestou moci, jak to chápe svět (srov. Jan 18,36). Od Syna Božího se můžeme naučit, že tato „pasivita“ je ve skutečnosti cestou lásky, je královskou mocí, která porazí každé násilí, je „vášni“, která vysvobozuje svět ze hříchu a ze smrti a znovu tvoří lidstvo. Ukřižovaný Ježíš tím, že svěřil apoštola Jana své Matce, vyzývá církev, aby se učila od Panny Marie tajemství lásky, která vítězí.

Aniž by se církvi přisuzovala identita založená na historicky podmíněném modelu ženskosti, staví ji odvolání na Pannu Marii, s jejími schopnostmi naslouchání, přijetí, pokory, věrnosti, chvály a očekávání, do souvislosti s duchovními dějinami Izraele. Tyto postoje se v Ježíši a díky němu stávají povoláním každého pokřtěného člověka. Bez ohledu na různé životní podmínky, stavy a povolání, ať už s veřejnou odpovědností nebo bez ní, určují tyto postoje podstatný aspekt identity křesťanského života. Ačkoliv se jedná o postoje, které by měly být typické pro každého pokřtěného člověka, ve skutečnosti jsou charakteristické pro ženu, která je žije se zvláštní intenzitou a přirozeností. V tomto smyslu zastávají ženy v církevním životě úkol maximální důležitosti, připomínají tyto dispozice všem pokřtěným a přispívají jedinečným způsobem k ukazování pravé tváře církve, Kristovy nevěsty a matky věřících.

V tomto smyslu je třeba také chápat skutečnost, že ačkoliv je kněžské svěcení vyhrazeno výhradně mužům,²² naprosto nebrání ženám, aby vstupovaly do srdce křesťanského života. Jsou povolány k tomu, aby byly pro všechny křesťany nezastupitelnými vzory a svědky toho, jak má nevěsta s láskou odpovídat na lásku ženicha.

ZÁVĚR

17. V Ježíši Kristu je všechno tvořeno nové (srov. Zj 21,5). Obnovení v milosti není možné bez obrácení srdcí. Díváme-li se na Ježíše a vyznáváme-li ho jako Pána, jedná se o poznání cesty lásky vítězí nad hříchem, kterou on nabízí svým učedníkům.

Takto se vztah mezi mužem a ženou promění a trojí žádostivost, o níž mluví první list apoštola Jana (srov. 1 Jan 2,16), přestane být ničivou silou. Musíme přijmout svědectví vydávané životem žen jako objevení hodnot, bez nichž by se lidstvo uzavřelo do sebestřednosti, do snů o moci a do dramatu násilí. Také žena se musí nechat obrátit a rozpoznat jedinečné hodnoty a velkou moc lásky pro druhého, jejíž nositelkou je její žensství. V obou případech se jedná o obrácení lidstva k Bohu způsobem, kterým ať muž, nebo žena poznají Boha jako svou „pomoc“, jako Stvořitele plného něhy, jako Vykupitele, který „tak miloval svět, že dal svého jednorozeného Syna.“ (Jan 3,16)

K takovému obrácení nemůže dojít bez pokorné modlitby za to, abychom přijali od Boha jasné vidění, kterým poznáme vlastní hřích a zároveň milost, která uzdravuje. Zvláštním způsobem je třeba vzývat Pannu Marii, ženu podle Božího srdce, „požehnanou mezi ženami“ (srov. Lk 1,42), vyvolenou k tomu, aby zjevila lidstvu, mužům i ženám, jaká je cesta lásky. Pouze takto se může „Boží obraz“, svatá podobizna vepsaná do každého muže a ženy, vynořit podle zvláštní milosti, kterou každý z nich dostal (srov. Gn 1,27). Pouze tímto způ-

²² Srov. JAN PAVEL II. Apoštolský list *Ordinatio sacerdotalis*. In: AAS 86 (1994), 545–548; KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY. Odpověď na pochybnosti ohledně nauky apoštolského listu *Ordinatio sacerdotalis*. In: AAS 87 (1995), 1114.

sobem může být nalezena cesta pokoje a úžasu, o níž svědčí biblická tradice skrze verše Písně písní, v obraze slavení jediné radosti těla i srdce.

Církev zajisté zná sílu hříchu, který působí v jednotlivcích i ve společnosti a který někdy vede k zoufalství nad dobrem manželského páru. Ale skrze svou víru v ukřižovaného a vzkříšeného Krista poznává církev ještě větší sílu odpuštění a sebedarování navzdory jakémukoliv zranění a jakékoliv nespravedlnosti. Pokoj a úžas, které dnes s důvěrou ukazuje mužům a ženám, jsou pokojem a úžasem zahrady vzkříšení, které prozářilo náš svět a celé jeho dějiny zjevením, že „Bůh je láska“ (1 Jan 4,8.16).

Nejvyšší velekněz Jan Pavel II. během audience udělené níže podepsanému kardinálovi, prefektovi Kongregace pro nauku víry, schválil tento dopis, na kterém se usneslo řádné shromáždění této kongregace, a nařídil, aby byl publikován.

V Římě 31. května 2004 na slavnost Navštívení Panny Marie

+ **Joseph kard. Ratzinger**
prefekt

+ **Angelo Amato, SDB**
titulární arcibiskup v Sila
sekretář

Seznam dokumentů vydaných v této ediční řadě

1. Náboženský rozměr výchovy v katolické škole (1994)
2. Katolická škola (1994)
3. Všeobecné katechetické direktorium (1994)
4. Ekumenický direktář (1995)
5. Direktář pro službu a život kněží (1995)
6. Koncerty v kostelích (1995)
- 6a. Dokumenty o sdělovacích prostředcích (1996)
7. Všeobecné katechetické direktorium (1998)
- 7a. Vademekum pro zpovědníky (1997)
8. Katolická škola na prahu třetího tisíciletí (1998)
9. Stanovisko učitelského úřadu k „Professio fidei“ (2000)
10. Etika ve sdělovacích prostředcích (2000)
11. Fatimské poselství (2000)
12. *Dominus Iesus* (2000)
13. Oběžník o nutnosti a potřebnosti inventarizace a katalogizace církevních kulturních statků (2001)
14. Rodina, manželství a „fakticky existující soužití“ (2001)
15. Příprava na velikonoční svátky a jejich slavení (2001)
16. Instrukce k některým otázkám ohledně možnosti laiků podílet se na službách vykonávaných kněžími (2001)
17. Příprava na svátost manželství (2001)
18. Církev a internet. Etika na internetu (2002)
19. Církevní knihovny v poslání církve (2002)
20. Základní normy pro formaci trvalých jáhnů. Směrnice pro službu a život trvalých jáhnů (2002)
21. Farář, pastýř a vůdce farního společenství (2002)
22. Instrukce k některým otázkám ohledně působení a chování katolíků v politickém životě (2003)
23. Všeobecné pokyny k Římskému misálu (2003)
24. Ježíš Kristus, nositel živé vody. Křesťanské zamyšlení nad „New Age“ (2003)
26. Svědectví katolického laika ve škole o víře (2003)

27. Úvaha ohledně návrhu právního uznání svazků mezi homosexuály (2003)
28. Eucharistie, pramen svatosti v kněžské službě (2004)
29. List biskupům katolické církve o spolupráci mužů a žen v církvi a ve světě